

45. Ὁ οὖν Σωκράτης συχνὸν χρόνον ἐπισχὼν καὶ πρὸς ἑαυτὸν τι σκεψάμενος, Οὐ φαῦλον πρᾶγμα, ἔφη, ὦ Κέβης, ζητεῖς· ὅλως γὰρ δεῖ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τὴν αἰτίαν διαπραγματεύσασθαι. ἐγὼ οὖν σοι δειμι περὶ αὐτῶν, 96 εἰ βούλη, τὰ γε ἐμὰ πάθη· ἔπειτα ἂν τί σοι χρήσιμον φαίνηται ὡς ἂν λέγω, πρὸς τὴν πειθῶν περὶ ὧν λέγεις χρήσει. Ἄλλὰ μήν, ἔφη ὁ Κέβης, βούλομαι γε. Ἄκουε τοίνυν ὡς ἐροῦντος. ἐγὼ γάρ, ἔφη, ὦ Κέβης, νέος ὢν θαυμαστῶς ὡς ἐπεθύμησα ταύτης τῆς σοφίας, ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν. ὑπερήφανος γάρ μοι ἐδόκει εἶναι, εἰδέναι τὰς αἰτίας ἐκάστου, διὰ τί γίγνεται ἕκαστον καὶ διὰ τί ἀπόλλυται καὶ διὰ τί Β ἔστι· καὶ πολλάκις ἑμαυτὸν ἄνω κάτω μετέβαλλον σκοπῶν πρῶτον τὰ τοιαῦτα, ἄρ' ἐπειδὴν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν³ σηπεδῶνα τινὰ λάβη, ὡς τινες ἔλεγον, τότε δὴ τὰ ζῶα συντρέφεται· καὶ πότερον τὸ αἷμα ἔστιν ὃ φρονούμεν, ἢ ὁ ἀήρ ἢ τὸ πῦρ, ἢ τούτων μὲν οὐδέν, ὁ δ' ἐγκέφαλος ἔστιν ὁ

A tu Sókratés udělal dlouhou přestávku a něco sám u sebe promyslí; potom pravil: To není maličkost, Kebéte, co hledáš; neboť je třeba úplně probrati příčinu vznikání a zániku. Já ti 96 tedy vyložím, budeš-li chtít, své zkušenosti o těch věcech; potom, bude-li se ti jevit něco z toho, co řeknu, užitečným, užiješ toho k přesvědčení ve věcech, o kterých mluvíš.

Ale ovšemže chci, řekl Kebés.

Poslouchej tedy, já ti to povím. Já, Kebéte, když jsem byl mlád, neobyčejně jsem zatoužil po tom vědění, které nazývají vědou⁷⁶ o přírodě; zdálo se mi totiž něčím znamenitým znáti příčiny každé věci, čím každá věc vzniká a čím zaniká a čím jest. A mnohokrát jsem přemítal sem a tam, uvažuje nejprve o takovýchto věcech: když se teplo a studeno dostane do jakéhosi kvašení, zdalipak se tehdy, jak někteří tvrdili,⁷⁷ vskutku z toho líhnou živočichové? A zdalipak to, čím myslíme, je krev, či vzduch, či oheň?⁷⁸ Nebo žádná z těchto látek, nýbrž je b

τὰς αἰσθήσεις παρέχων τοῦ ἀκούειν καὶ ὄραν καὶ ὀσφραίνεσθαι, ἐκ τούτων δὲ γίνονται μνήμη καὶ δόξα, ἐκ δὲ μνήμης καὶ δόξης λαβούσης τὸ ἡρεμεῖν κατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπιστήμην· καὶ αὐτῶν τούτων

C τὰς φθορὰς σκοπῶν, καὶ τὰ περὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πάθη, τελευτῶν οὕτως ἐμαυτῷ ἔδοξα πρὸς ταύτην τὴν σκέψιν ἀφύης εἶναι, ὡς οὐδὲν χρῆμα· τεκμήριον δὲ σοὶ ἐρῶ ἰκανόν· ἐγὼ γὰρ ἂ καὶ πρότερον σαφῶς ἠπιστάμην, ὡς γε ἐμαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκουν, τότε ὑπὸ ταύτης τῆς σκέψεως οὕτω σφόδρα ἐτυφλώθην, ὥστε ἀπέμαθον καὶ ἀπρὸ τοῦ ᾧμην εἰδέναί, περὶ ἄλλων τε πολλῶν καὶ διὰ τί ἄνθρωπος ἀξάνεται· τοῦτο γὰρ ᾧμην πρὸ τοῦ παντὶ δῆλον εἶναι, ὅτι διὰ τὸ ἐσθίειν καὶ

D πίνειν· ἐπειδὴν γὰρ ἐκ τῶν σιτίων ταῖς μὲν σαρκὶ σάρκες προσγένωνται, τοῖς δὲ ὀστέοις ὀστᾶ, καὶ οὕτω κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ αὐτῶν οἰκεία ἐκάστοις προσγένηται, τότε δὴ τὸν ὀλίγου ὄγκου ὄντα ὑστερον πολλὴν γεγενῆσθαι, καὶ οὕτω γίνεσθαι τὸν μικρὸν ἄνθρωπον μέγαν· οὕτως τότε ᾧμην· οὐ δοκῶ σοὶ μετρίως; Ἔμοιγε, ἔφη ὁ Κέβης· Σκέψαι δὴ καὶ τάδε ἔτι· ᾧμην γὰρ ἰκανῶς μοι δοκεῖν, ὅποτε τις φαίνοιτο ἄνθρωπος παραστὰς μέγας μικρῷ μείζων εἶναι αὐτῇ τῇ

E κεφαλῇ, καὶ ἵππος ἵππου· καὶ ἔτι γε τούτων ἐναργέστερα, τὰ δέκα μοι ἐδόκει τῶν ὀκτῶ πλέονα εἶναι διὰ τὸ δύο αὐτοῖς προσθεῖναι, καὶ τὸ δίπηχυν τοῦ πηχναίου μείζων εἶναι διὰ τὸ ἡμίσει αὐτοῦ ὑπερέχειν· Νῦν δὲ δὴ, ἔφη ὁ Κέβης, τί σοὶ δοκεῖ περὶ αὐτῶν; Πόρρω που, ἔφη, νῆ Δία ἐμὲ εἶναι τοῦ οἶεσθαι περὶ τούτων τοῦ τὴν αἰτίαν εἰδέναί, ὅς γε οὐκ ἀποδέχομαι ἐμαυτοῦ οὐδὲ ὡς, ἐπειδὴν ἐνὶ τις προσθῆ ἔν, ἢ τὸ ἐν ᾧ προσετέθη δύο γέγονεν, ἢ τὸ προστεθέν, ἢ τὸ προστεθὲν καὶ

97 ᾧ προσετέθη διὰ τὴν πρόσθεσιν τοῦ ἑτέρου τῷ ἑτέρῳ δύο ἐγένετο· θαυμάζω γὰρ, εἰ, ὅτε μὲν ἐκάτερον αὐτῶν χωρὶς ἀλλήλων ἦν, ἐν ἄρα ἐκάτερον ἦν καὶ οὐκ ἦσθην τότε δύο, ἐπεὶ δ

to tak, že mozek⁷⁹ poskytuje sluchové, zrakové i čichové počítky a z těch vzniká paměť a mínění, a z paměti a mínění, když se ustálí, že takto vzniká vědění? A zase naopak jsem zkoumal zániky těchto věcí a různé stavy věcí nebeských i pozemských, konečně však jsem se sám sobě uzdál tak neschopným k tomuto zkoumání jako nic jiného na světě. A povím ti něco, co o tom dostatečně svědčí: dříve jsem měl totiž o některých věcech určité vědomosti, jak se zdálo mně i ostatním, tehdy však jsem tímto zkoumáním pro ně tak silně oslepl, že jsem ztratil z vědomí i to, o čem jsem se předtím domníval, že to vím; to se týkalo mimo mnoho jiných věcí i otázky, čím člověk roste. O tom jsem se totiž předtím domníval, že to je každému jasné, totiž že roste pitím a jídlem; když totiž z pokrmů přibude k masu maso a ke kostem kosti a když takto obdobně i k ostatním částem přibude to, co je každé z nich příbuzné, tehdy že se původně malé množství hmoty později rozmnoží, a tak že se malý člověk stává velkým. Takto jsem se tehdy domníval; nezdá se ti, že dobře?

Ó ano, řekl Kebés.

Nuže podívej se ještě na tohle. Domníval jsem se, že stačí pro mé mínění, kdykoli znamenám, že veliký člověk přistoupiv k malému je větší samou hlavou,⁸⁰ a tak i kůň v poměru ke koni; a ještě zřejmější příklady než tohle: deset se mi zdálo více než osm proto, že to je osm a ještě dvě, a dvouloketní míra že je větší než jeden loket, protože jej svou polovicí přechrnává.

Nuže, řekl Kebés, a co se ti zdá nyní o těch věcech?

To, že jsem, ví bůh, daleko od domněnky, jako bych znal příčinu některé z těchto věcí; vždyť si ani nevěřím, že když někdo k jednotce přidá jednotku, že se buďto ta jednotka, ke které bylo přidáno, nebo ta, která byla přidána, stala dvojkou, nebo že ta, která byla přidána, a ta, ke které byla přidána, se staly dvojkou přidáním jedné ke druhé; je mi totiž divné, že když jedna i druhá jednotka byly od sebe zvlášť, byla každá z nich jednotkou a nebyly tehdy dvě, ale když se k sobě vespo-

ἐπλησίασαν ἀλλήλοις, αὕτη ἄρα αἰτία αὐτοῖς ἐγένετο δύο γενέσθαι, ἢ ξύνοδος τοῦ πλησίου ἀλλήλων τεθῆναι. οὐδέ γε ὡς, εἴαν τις ἐν διασχίσει, δύναμαι ἔτι πείθεσθαι ὡς αὕτη αὐ αἰτία γέγονεν, ἢ σχίσις, τοῦ δύο γεγονέναι· ἐναντία γὰρ γίνεταί B ἢ τότε αἰτία τοῦ δύο γίνεσθαι· τότε μὲν γὰρ ὅτι συνήγετο πλησίον ἀλλήλων καὶ προσετίθετο ἕτερον ἑτέρῳ, νῦν δ' ὅτι ἀπάγεται καὶ χωρίζεται ἕτερον ἀφ' ἑτέρου. οὐδέ γε, δι' ὅ τι ἐν γίνεταί ὡς ἐπίσταμαι ἔτι πείθω ἑμαυτόν, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἐνὶ λόγῳ δι' ὅ τι γίνεταί ἢ ἀπόλλυται ἢ ἔστι, κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς μεθόδου, ἀλλὰ τιν' ἄλλον τρόπον αὐτὸς εἰκῆ φύρω, τοῦτον δὲ οὐδαμῆ προσίεμαι.

46. Ἄλλ' ἀκούσας μὲν ποτε ἐκ βιβλίου τινός, ὡς ἔφη, Ἀναξαγόρου ἀναγιγνώσκουτος, καὶ C λέγοντος ὡς ἄρα νοῦς ἔστιν ὁ διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἰτίας, ταύτη δὴ τῆ αἰτία ἦσθην τε καὶ ἔδοξέ μοι τρόπον τινα εἶ ἔχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἰτίου, καὶ ἠγησάμην, εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τὸν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν¹ καὶ ἕκα-

στον τιθέναι ταύτη ὅπη ἂν βέλτιστα ἔχη· εἰ οὖν τις βούλοιο τὴν αἰτίαν εὔρεϊν περὶ ἐκάστου, ὅπη γίνεταί ἢ ἀπόλλυται ἢ ἔστι, τοῦτο δεῖν περὶ αὐτοῦ εὔρεϊν, ὅπη βέλτιστον αὐτῷ ἔστιν ἢ εἶναι ἢ ἄλλο ὅτιοῦν πάσχειν ἢ ποιεῖν. ἐκ δὲ δὴ τοῦ D λόγου τούτου οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖν προσήκειν ἀνθρώπῳ καὶ περὶ αὐτοῦ¹ καὶ περὶ ἄλλων, ἀλλ' ἢ τὸ ἄριστον καὶ τὸ βέλτιστον. ἀναγκαῖον δὲ εἶναι τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ τὸ χεῖρον εἰδέσθαι· τὴν αὐτὴν γὰρ εἶναι ἐπιστήμην περὶ αὐτῶν. ταῦτα δὴ λογιζόμενος ἄσμενος εὔρηκένας ὄμην διδάσκαλον τῆς αἰτίας περὶ τῶν οὐτῶν κατὰ νοῦν ἑμαυτῷ, τὸν Ἄναξαγόραν, καὶ μοι φράσειν πρῶτον μὲν, πότερον ἢ γῆ πλατεῖα ἔστιν ἢ στρογγύλη, ἐπειδὴ δὲ E φράσειεν, ἐπεκδιηγῆσθαι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀνάγκην, λέγοντα τὸ ἄμεινον καὶ ὅτι αὐτὴν ἄμεινον ἦν τοιαύτην εἶναι καὶ εἰ ἐν μέσῳ φαίη εἶναι αὐτὴν, ἐπεκδιηγῆσθαι ὡς ἄμεινον ἦν αὐτὴν ἐν μέσῳ εἶναι καὶ εἰ μοι ταῦτα ἀπο- 98 φαίνοιο, παρεσκευάσμεν ὡς οὐκέτι ποθεσόμενος αἰτίας ἄλλο εἶδος. καὶ δὴ καὶ περὶ ἡλίου οὕτω παρεσκευάσμεν, ὡσαύτως πευσόμενος, καὶ σελήνης

lek přiblížily, tu se jim tohle stalo příčinou, aby se z nich stala dvojka, totiž to sejití, že byly položeny blízko vedle sebe. Ani když někdo rozdělí něco, co je jedno, nemohu již mítí přesvědčení, že zase to je příčinou, to rozdělení, že vznikla dvojice; neboť tu se vyskytuje opačná příčina vzniku dvojice než tehdy. Tehdy totiž byla v tom, že se jedno s druhými vespolek sbližovalo a skládalo, nyní že se jedno od druhého oddaluje a odlučuje. Ani si už nemohu zjednatí přesvědčení, že vím, čím vzniká jedno, a jedním slovem ani o ničem jiném, čím vzniká nebo zaniká nebo jest při tomto způsobu postupu, nýbrž sám nazdařbůh míchám jakýsi jiný způsob, a tento nijak nepři-pouštím.

Ale jednou jsem slyšel kohosi čísti z knihy, jak pravil, Ana-xagorovy,⁸¹ že prý rozum jest to, co působí řád a co je všeho příčinou; tu jsem měl radost z této příčiny a zdálo se mi, že to je jaksi v pořádku, že rozum jest příčinou všech věcí, a po-myslil jsem si, že je-li tomu tak, že tedy rozum, působící řád, všechno pořádá a každou jednotlivou věc klade tam, kde by byla v nejlepším stavu; jestliže by tedy někdo chtěl naléztí u každé věci příčinu, jak vzniká nebo zaniká nebo jest, že musí u ní naléztí to, jaké je pro ni nejlepší buď bytí nebo kterýkoli jiný stav nebo činnost; z tohoto tedy důvodu že nenáleží člově-ku nic jiného zkoumati, jak o té samé věci, tak o ostatních⁸² nežli stav nejlepší a nejdokonalejší. Ten člověk pak že zároveň nutně zná i horší stav, neboť vědění o tom obojím je totéž. Toto pak uvažuje, ke své radosti jsem myslel, že jsem našel učitele příčiny toho, co jest, odpovídajícího mému přání, Anaxagoru, a ten že mi nejprve poví, zdali je země plochá, či kulatá,⁸³ a až mi to poví, že mi k tomu vyloží i příčinu a nutnost, a to tak, že řekne, co je lepší, a že bylo lépe, aby byla taková; a jestliže řekne, že jest země uprostřed,⁸⁴ že k tomu vyloží, že bylo lépe, aby byla ve středu; a jestliže mi toto objeví, byl jsem připra-ven, že už nikdy nezatoužím po jiném druhu příčiny. Ovšem také o Slunci jsem byl připraven zrovna tak se dovědět, i o Mě-

καὶ τῶν ἄλλων ἄστρον, τάχους τε περί πρὸς
ἄλληλα καὶ τροπῶν καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων,
πῆ ποτε ταῦτ' ἀμεινόν ἐστιν ἕκαστον καὶ ποιεῖν
καὶ πάσχειν ἢ πάσχει. οὐ γὰρ ἂν ποτε αὐτὸν
ᾤμην, φάσκοντά γε ὑπὸ νοῦ αὐτὰ κεκοσμήσθαι,
ἄλλην τιὰ αὐτοῖς αἰτίαν ἐπενεγκεῖν ἢ ὅτι
βέλτιστον αὐτὰ οὕτως ἔχειν ἐστὶν ὡσπερ ἔχει.
B ἕκαστῳ οὖν αὐτὸν ἀποδιδόντα τὴν αἰτίαν καὶ

κοινῇ πᾶσι τὸ ἕκαστῳ βέλτιστον ᾤμην καὶ τὸ
κοινὸν πᾶσι ἐπεκδιηγῆσθαι ἀγαθόν· καὶ οὐκ ἂν
ἀπεδόμην πολλοῦ τὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ πάνυ σπουδῆ
λαβὼν τὰς βίβλους ὡς τάχιστα οἶός τ' ἢ ἀνε-
γίνωσκον, ἵν' ὡς τάχιστα εἰδείην τὸ βέλτιστον
καὶ τὸ χεῖρον.

47. Ἀπὸ δὲ θαυμαστῆς ἐλπίδος, ὦ ἐταῖρε,
ᾤχόμενος φερόμενος, ἐπειδὴ προϊὼν καὶ¹ ἀναγινώ-
σκων ὄρω ἄνδρα τῷ μὲν νῦν οὐδὲν χρώμενον οὐδέ
C τινὰς αἰτίας ἐπαιτιώμενον εἰς τὸ διακοσμεῖν τὰ
πράγματα, ἀέρας δὲ καὶ αἰθέρας καὶ ὕδατα αἰτιώ-
μενον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄτοπα. καὶ μοι ἔδοξεν
ὁμοιότατον πεπουθέναι ὡσπερ ἂν εἶ τις λέγων
ὅτι Σωκράτης πάντα ὅσα πράττει νῦν πράττει,
κάππειτα ἐπιχειρήσας λέγειν τὰς αἰτίας ἕκαστων
ἃν πράττω, λέγοι πρῶτον μὲν ὅτι διὰ ταῦτα νῦν
ἐνθάδε κάθημαι, ὅτι σύγκειται μου τὸ σῶμα ἐξ
ὀστέων καὶ νεύρων, καὶ τὰ μὲν ὅσῳ ἐστὶν στερεὰ
καὶ διαφύας ἔχει χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων, τὰ δὲ νεῦρα
D οἷα ἐπιτείνεσθαι καὶ ἀνίσθαι, περιαμπέχοντα τὰ
ὀστᾶ μετὰ τῶν σαρκῶν καὶ δέρματος ὃ συνέχει
αὐτά· αἰωρουμένων οὖν τῶν ὀστέων ἐν ταῖς αὐτῶν
ξυμβολαῖς χαλῶντα καὶ συντείνοντα τὰ νεῦρα
κάμπτεσθαι που ποιεῖ οἷον τ' εἶναι ἐμὲ νῦν τὰ
μέλη, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν συγκαμφθεὶς
ἐνθάδε κάθημαι καὶ αὐτὸν περὶ τοῦ διαλέγεσθαι ὑμῖν
ἐτέρας τοιαύτας αἰτίας λέγοι, φωνάς τε καὶ ἀέρας
καὶ ἀκοὰς καὶ ἄλλα μυρία τοιαῦτα αἰτιώμενος,
E ἀμελήσας τὰς ὡς ἀληθῶς αἰτίας λέγειν ὅτι,
ἐπειδὴ Ἀθηναίοις ἔδοξε βέλτιον εἶναι ἐμοῦ
καταψηφίσασθαι, διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐμοὶ βέλτιον
αὐτὸν δέδοκται ἐνθάδε καθῆσθαι, καὶ δικαιότερον
παραμένοντα ὑπέχειν τὴν δίκην ἢ ἂν κελεύσωσιν.
99 ἐπεὶ νῦν τὸν κύνα, ὡς ἐγῶμαι, πάλαι ἂν ταῦτα τὰ
νεῦρά τε καὶ τὰ ὀστᾶ ἢ περὶ Μέγαρα ἢ Βοιωτοῦς

98 síci a o ostatních hvězdách, o jejich poměrné rychlosti a obra-
tech a ostatních stavech, jak asi jest pro každou lépe vykonáva-
ti ty činnosti a snášeti stavy, které snáší. Neboť nikdy bych si
byl o něm nemyslíl, že by při svém tvrzení, že jsou ty věci
spořádány od rozumu, uvedl pro ně nějakou jinou příčinu,
nežli že je nejlepší, aby byly tak, jak právě jsou. Myslíl jsem
tedy, že dáváje každé jednotlivé z nich i všem společně nále-
žitou příčinu, vyloží to, co je pro každou zvlášť nejlepší a co
je společné dobré pro všechny. A nebyl bych dal ani za ne-
vímco ty naděje, nýbrž chopil jsem se velmi horlivě těch
knih a četl jsem je, co nejrychleji jsem mohl, abych co
nejdříve znal to nejlepší i horší.

Tu však jsem se, příteli, rázem rozloučil s tou neobyčejnou
nadějí, když pokračuje v čtení vidím, že ten muž k ničemu neu-
žívá rozumu, ani mu nepřičítá žádné příčiny směřující k pořá-
dání věcí, nýbrž že za příčiny uvádí vzduchy a aithéry a vody
c a mnoho jiných divných věcí. A zdálo se mi, že se to má s ním
zcela podobně, jako kdyby někdo napřed říkal, že cokoli
Sókratés koná, koná všechno z rozumu, a potom, když by se
pokusil jmenovati příčiny jednotlivých svých úkonů, by řekl,
nejprve že já zde nyní sedím z té příčiny, že se mé tělo skládá
z kostí a svalů a kosti že jsou pevné a jsou od sebe odděleny
d mezerami, kdežto svaly se mohou napínati a povolovati, objí-
majíce kosti s masem i kůží, která to drží pohromadě; když se
tedy kosti ve svých spojeních pohybují sem a tam, svaly svým
povolováním a napínáním patrně způsobují, že já jsem schopen
ohýbati nyní své údy, a pro tuto příčinu tady skrčen sedím.
A pro to, že s vámi rozmlouvám, by pak zase jmenoval jiné ta-
kové příčiny, zvuky a vzduch i sluch a nesčíslně mnoho jiných
e takových věcí, ale zapomněl by jmenovati ty opravdové příči-
ny, že když Athéňané uznali za dobré mě odsouditi, z té příčiny
také zase já uznávám za dobré zde seděti a za spravedlivé
zůstat a podstoupit trest, který poručí; neboť, u psa,⁸⁵ tyhle
99 svaly a ty kosti by byly, myslím, už dávno buď v Megarě nebo

ἦν, ὑπὸ δόξης φερόμενα τοῦ βελτίστου, εἰ μὴ
δικαιότερον ᾤμην καὶ κάλλιον εἶναι πρὸ τοῦ
φεύγειν τε καὶ ἀποδιδράσκειν ὑπέχειν τῇ πόλει
δίκην ἤντιν' ἂν τάττη. ἀλλ' αἷτια μὲν τὰ τοιαῦτα
καλεῖν λίαν ἄτοπον· εἰ δέ τις λέγοι ὅτι ἄνευ τοῦ
τὰ τοιαῦτα ἔχειν καὶ ὅστ' αὐτὰ καὶ νεῦρα καὶ ὅσα ἄλλα
ἔχω, οὐκ ἂν οἶός τ' ἦν ποιεῖν τὰ δόξαντά μοι,
ἀληθῆ ἂν λέγοι· ὡς μέντοι διὰ ταῦτα ποιοῦ ἢ ποιοῦ
B καὶ ταῦτα νῦν πράττω, ἀλλ' οὐ τῇ τοῦ βελτίστου
αἰρέσει, πολλῇ καὶ μακρᾷ ραθυμίᾳ ἂν εἴη τοῦ
λόγου. τὸ γὰρ μὴ διελέσθαι οἶόν τ' εἶναι ὅτι
ἄλλο μὲν τί ἐστὶ τὸ αἷτιον τῶ ὄντι, ἄλλο δὲ
ἐκεῖνο ἄνευ οὗ τὸ αἷτιον οὐκ ἂν ποτ' εἴη αἷτιον· ὃ
δή μοι φαίνονται ψηλαφῶντες οἱ πολλοὶ ὥσπερ
ἐν σκοτει, ἀλλοτρίῳ ὀνόματι προσχρώμενοι, ὡς
αἷτιον αὐτὸ προσαγορεύειν. διὸ δὴ καὶ ὁ μὲν τις
δίνην περιτιθεὶς τῇ γῆ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ μένειν δὴ
ποιεῖ τὴν γῆν, ὃ δὲ ὥσπερ καρδόπῳ πλατεία
βάθρον τὸν ἀέρα ὑπερέδει· τὴν δὲ τοῦ ὡς οἶόν τε
C βέλτιστα αὐτὰ τεθῆναι δύναμιν οὕτω νῦν κείσθαι,
ταύτην οὔτε ζητοῦσιν οὔτε τινα οἶονται δαιμονίαν
ἰσχὺν ἔχειν, ἀλλὰ ἡγοῦνται τούτου Ἄτλαντα ἂν
ποτε ἰσχυρότερον καὶ ἀθανατώτερον καὶ μάλλον
ἅπαντα συνέχοντα ἐξευρεῖν, καὶ ὡς ἀληθῶς τὸ
ἀγαθὸν καὶ δέον ξυδεῖν καὶ συνέχειν οὐδὲν
οἶονται. ἐγὼ μὲν οὖν τῆς τοιαύτης αἰτίας, ὅπῃ
ποτὲ ἔχει, μαθητῆς ὄτουσιν ἥδιστ' ἂν γενοίμην
ἐπειδὴ δὲ ταύτης ἐστερήθην καὶ οὐτ' αὐτὸς εὐρεῖν
οὔτε παρ' ἄλλου μαθεῖν οἶός τε ἐγενομην, τὸν
D δεῦτερον πλοῦν ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας ζήτησιν ἢ
πεπραγμάτευμαι, βούλει σοι, ἔφη, ἐπίδειξιν
ποιήσωμαι, ὦ Κέβης; Ὑπερφυῶς μὲν οὖν, ἔφη,
ὡς βούλομαι.

48. Ἐδοξε τοίνυν μοι, ἦ δ' ὅς, μετὰ ταῦτα,
ἐπειδὴ ἀπέρηκα τὰ ὄντα σκοπῶν, δεῖν εὐλαβη-
θῆναι, μὴ πάθοιμι ὅπερ οἱ τὸν ἥλιον ἐκλείποντα

v Boiótii, kam by byly zaneseny míněním o tom, co je nejlepší, kdybych si nebyl myslil, že spravedlivější a krásnější než utíkání a prchání je učinit obci zadost a podstoupiti trest, kterýkoli ona stanoví. Ale nazývati takovéto věci příčinami je příliš nevhodné; jestliže by však někdo říkal, že kdybych neměl takové věci jako kosti a svaly a co všechno jiného mám, nebyl bych s to, abych dělal, co se mi uzdá, mluvil by pravdu; avšak říkat, že ty věci jsou příčinou, že dělám to, co dělám, a že to znamená jednati podle rozumu, a ne volba toho, co je nejlepší, v takové řeči by bylo mnoho a veliké b lehkomyslnosti. Jak je možno nerozeznati, že něco jiného je to, co je vskutku příčinou, a něco jiného je to, bez čeho by příčina nikdy nebyla příčinou! A tu, jak vidím, lidé právě to jako- by ve tmě nahmatávají a mluví o tom jako o příčině, užívajíce tu názvu nenáležitého. Proto tedy také jeden obklopuje zemi vírem a dělá, že je země udržována na svém místě nebem,⁸⁶ c druhý jako širokým neckám jí podkládá za podstavec vzduch.⁸⁷ Ale tu moc, která působí, že ty věci jsou nyní v takové poloze, jaká je pro ně nejlepší, tu ani nehledají, ani netuší, že má jakousi daimonskou sílu, nýbrž si myslí, že by dovedli jednou naléztí nového Atlanta,⁸⁸ silnějšího, než jest ten náš, nesmrtelnějšího a lépe všechno udržujícího, a nic netuší, že to je v pravém smyslu slova dobro a potřebno, co svazuje⁸⁹ a drží pohromadě. Kdybych se mohl poučit o takovéto příčině, jak to s ní asi je, s největší radostí bych vstoupil ke komukoli do učení; když však jsem byl zde o ni připraven a nebyl jsem schopn ani sám ji naléztí, ani se o ní poučiti od jiného, užil jsem druhého způsobu plavby k hledání příčiny.⁹⁰ Přeješ si, Kebé- d te, abych ti o něm učinil výklad, s jakou námahou jsem jej provedl?

Ano, neobyčejně si to přeji.

Nuže tedy, pokračoval Sókratés, když už jsem měl dost toho zkoumání věcí, potom se mi zdálo, že si musím dát pozor, aby se mi nestalo totéž, co se stává těm, kdo se dívají na zatmění

θεωροῦντες καὶ σκοποῦμενοι· διαφθείρονται γάρ
 E που ἐνιοὶ τὰ ὄμματα, εἴαν μὴ ἐν ὕδατι ἢ τι
 τι καὶ ἐγὼ διενόηθην, καὶ ἔδεια, μὴ παντάπασι
 τὴν ψυχὴν τυφλωθείην βλέπων πρὸς τὰ πράγ-
 ματα τοῖς ὄμμασι καὶ ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων
 ἐπιχειρῶν ἄπτεσθαι αὐτῶν. ἔδοξε δὴ μοι χρῆναι
 100 εἰς τοὺς λόγους καταφυγόντα ἐν ἐκείνοις σκοπεῖν
 τῶν ὄντων τὴν ἀλήθειαν. ἴσως μὲν οὖν ᾧ εἰκάσω
 τρόπον τινὰ οὐκ ἔοικεν· οὐ γὰρ πάνυ συγχωρῶ
 τὸν ἐν τοῖς λόγοις σκοποῦμενον τὰ ὄντα ἐν εἰκόσι
 μᾶλλον σκοπεῖν ἢ τὸν ἐν τοῖς ἔργοις· ἀλλ' οὖν δὴ
 ταύτη γε ὄρμησα, καὶ ὑποθέμενος ἐκάστοτε λόγον
 ὃν ἂν κρίνω ἔρρωμένεστατον εἶναι, ἃ μὲν ἂν μοι
 δοκῆ τούτῳ συμφωνεῖν, τίθημι ὡς ἀληθῆ ὄντα,
 καὶ περὶ αἰτίας καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων
 τῶν ὄντων, ἃ δ' ἂν μὴ, ὡς οὐκ ἀληθῆ. βούλομαι
 δέ σοι σαφέστερον εἰπεῖν ἢ λέγω· οἶμαι γὰρ σε
 νῦν οὐ μανθάνειν. Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κέβης,
 οὐ σφόδρα.

B 49. Ἄλλ', ἢ δ' ὅς, ᾧδε λέγω, οὐδὲν καινόν,
 ἀλλ' ἄπερ αἰεὶ καὶ ἄλλοτε καὶ ἐν τῷ παρεληλυθότι
 λόγῳ οὐδὲν πέπαυμαι λέγων. ἔρχομαι γὰρ δὴ
 ἐπιχειρῶν σοι ἐπιδείξασθαι τῆς αἰτίας τὸ εἶδος ὃ
 πεπραγμάτευμαι, καὶ εἶμι πάλιν ἐπ' ἐκεῖνα τὰ
 πολυθρύλητα καὶ ἄρχομαι ἀπ' ἐκείνων, ὑποθέ-
 μενος εἶναι τι καλὸν αὐτὸ καθ' αὐτὸ καὶ ἀγαθὸν
 καὶ μέγα καὶ τᾶλλα πάντα· ἃ εἰ μοι δίδως τε
 καὶ συγχωρεῖς εἶναι ταῦτα, ἐλπίζω σοι ἐκ τού-
 των τὴν αἰτίαν ἐπιδείξειν καὶ ἀνευρήσειν, ὡς
 C ἀθάνατον ἢ ψυχὴν. Ἄλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Κέβης,
 ὡς διδόντος σοι οὐκ ἂν φθάνοις περαίνων.
 Σκόπει δὴ, ἔφη, τὰ ἐξῆς ἐκείνοις, εἴαν σοι
 ξυνδοκῆ ὡσπερ ἐμοί. φαίνεται γὰρ μοι, εἴ τί
 ἐστὶν ἄλλο καλὸν πλὴν αὐτὸ τὸ καλόν, οὐδὲ
 δι' ἐν ἄλλο καλὸν εἶναι ἢ διότι μετέχει ἐκείνου
 τοῦ καλοῦ· καὶ πάντα δὴ οὕτως λέγω. τῇ
 τοιαύτῃ αἰτίᾳ συγχωρεῖς; Συγχωρῶ," ἔφη. Οὐ

slunce a konají pozorování: někteří si totiž kazí oči, jestliže ne-
 e pozorují obraz slunce na vodě nebo na něčem takovém. Tako-
 vého něco jsem si pomyslel i já a dostal jsem strach, abych
 nadobro neoslepl na duši, kdybych hleděl očima na věci a sna-
 žil se jich každým smyslem dosáhnouti. Tu se mi tedy zdálo,
 že se musím utéci k myšlenkám a na nich pozorovati pravdu
 věcí. Ovšem snad mé přirovnání jistým způsobem není pří-
 100 padné; neboť nepřipouštím tak docela, že ten, kdo pozoruje
 jsoucna na myšlenkách, pozoruje je více na obrazech než ten,
 kdo je pozoruje na věcech samých. Než tedy dal jsem se tímto
 směrem: pokaždé si učiním základem myšlenku, o které usou-
 dím, že je nejpevnější, a cokoli se podle mého zdání s ní sho-
 duje, to pokládám za pravdivé, ať jde o příčinu nebo o všechny
 ostatní věci, cokoli pak se o ní neshoduje, za nepravdivé. Chci
 ti ještě zřetelněji povědět, co myslím, neboť se domnívám, že
 tomu nyní nerozumíš.

Bůh ví, řekl Kebés, ne příliš.

b Nuže myslím to takto – není to nic nového, nýbrž jen to, co
 jsem stále mluvil i jindy a také v přítomné rozmluvě bez pře-
 stání mluvím. Hodlám se tedy pokusit ti ukázat ten druh příči-
 ny, který jsem si pracně sestrojil, a vrátím se k oněm mnoho
 přetřásaným myšlenkám a od nich začínám, předpokládaje
 totiž, že jest jakési krásno samo o sobě a tak i dobro, velikost
 a všechno ostatní; jestliže mi ty věci připouštíš a uznáváš, že
 jsou, doufám, že ti z toho naleznu příčinu a dokážu, že je duše
 nesmrtná.

c Ale ano, řekl Kebés, věz, že ti to připouštím, a hled' co nej-
 rychleji provéstí svůj důkaz.

Pozoruj tedy důsledky oněch věcí, zdali budeš mít o nich
 stejné mínění se mnou. Zdá se mi totiž, že jestliže jest něco ji-
 něho krásného mimo samo krásno, není krásné pro nic jiného
 než proto, že má účast v onom krásnu, a tak soudím o všech
 věcech. Připouštíš takovouto příčinu?

Připouštím.

τοῖνυν, ἢ δ' ὅς, ἔτι μανθάνω οὐδὲ δύνάμαι τὰς
 ἄλλας αἰτίας τὰς σοφὰς ταύτας γινώσκειν· ἀλλ'
 εἴαν τίς μοι λέγῃ, δι' ὃ τι καλὸν ἐστὶν ὀτιοῦν, ἢ
 D χρῶμα εὐανθὲς ἔχον ἢ σχῆμα ἢ ἄλλο ὀτιοῦν τῶν
 τοιούτων, τὰ μὲν ἄλλα χαίρειν ἐῶ, ταραττομαι
 γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι, τοῦτο δὲ ἀπλῶς καὶ
 ἀτέχνως καὶ ἴσως εὐήθως ἔχω παρ' ἑμαυτῷ, ὅτι
 οὐκ ἄλλο τι ποιεῖ αὐτὸ καλὸν ἢ ἢ ἐκείνου τοῦ
 καλοῦ εἶτε παρουσία εἶτε κοινωνία ὅπη δὴ καὶ
 ὄπως προσγενομένη· οὐ γὰρ ἔτι τοῦτο δισχυρί-
 ζομαι, ἀλλ' ὅτι τῷ καλῷ πάντα τὰ καλὰ γίνεταί
 καλὰ. τοῦτο γάρ μοι δοκεῖ ἀσφαλέστατον εἶναι
 καὶ ἑμαυτῷ ἀποκρίνασθαι καὶ ἄλλῳ, καὶ τούτου
 E ἐχόμενος ἠγοῦμαι οὐκ ἂν ποτε πεσεῖν, ἀλλ'
 ἀσφαλὲς εἶναι καὶ ἐμοὶ καὶ ὄψοῦν ἄλλῳ ἀπο-
 κρίνασθαι, ὅτι τῷ καλῷ τὰ καλὰ καλὰ· ἢ οὐ
 καὶ σοὶ δοκεῖ; Δοκεῖ. Καὶ μεγέθει ἄρα τὰ
 μεγάλα μεγάλα καὶ τὰ μείζω μείζω, καὶ σμικρό-
 τητι τὰ ἐλάττω ἐλάττω; Ναί. Οὐδὲ σὺ ἄρ' ἂν ἀπο-
 δέχοιο, εἴ τίς τινα φαίῃ ἕτερον ἐτέρου τῇ κεφαλῇ
 μείζω εἶναι, καὶ τὸν ἐλάττω τῷ αὐτῷ τούτῳ
 101 ἐλάττω, ἀλλὰ διαμαρτύροιο ἂν, ὅτι σὺ μὲν οὐδὲν
 ἄλλο λέγεις ἢ ὅτι τὸ μείζον πᾶν ἕτερον ἐτέρου
 οὐδενὶ ἄλλῳ μείζον ἐστὶν ἢ μεγέθει, καὶ διὰ
 τοῦτο μείζον, διὰ τὸ μέγεθος, τὸ δὲ ἐλαττον
 οὐδενὶ ἄλλῳ ἐλαττον ἢ σμικρότητι, καὶ διὰ
 τοῦτο ἐλαττον, διὰ τὴν σμικρότητα, φοβούμενος
 οἶμαι, μὴ τίς σοι ἐναντίος λόγος ἀπαντήσῃ, εἴαν
 τῇ κεφαλῇ* μείζονά τινα φῆς εἶναι καὶ ἐλάττω,
 πρῶτον μὲν τῷ αὐτῷ τὸ μείζον μείζον εἶναι καὶ
 τὸ ἐλαττον ἐλαττον, ἔπειτα τῇ κεφαλῇ σμικρὰ
 B οὔση τὸν μείζω μείζω εἶναι, καὶ τοῦτο δὴ τέρας
 εἶναι, τὸ σμικρῷ τινι μέγαν τινὰ εἶναι· ἢ οὐκ ἂν
 φοβοῖο ταῦτα; Καὶ ὁ Κέβης γελάσας· Ἔγωγε,
 ἔφη. Οὐκοῦν, ἢ δ' ὅς, τὰ δέκα τῶν ὀκτῶ δυοῖν
 πλείω εἶναι, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὑπερ-

Proto tedy již nechápu, řekl Sókratés, ostatních příčin, těch učených, ani jim nemohu rozumět; ale jestliže mi někdo říká, proč je něco krásné, totiž že má buď skvoucí barvu nebo krásný tvar nebo některou jinou z takových vlastností, tu nechávám to ostatní být – neboť při všem ostatním jsem jen uváděn ve zmatek –, avšak držím se prostě a neučeně a snad i bláhově toho, že nic jiného to nečiní krásným nežli buď přítomnost nebo účast onoho krásna, nebo ať už to krásno sem přistoupilo kudykoli a jakkoli;⁹¹ o této věci se totiž ještě nemohu určitě vyslovit, ale o tom ano, že všechny krásné věci jsou krásné krásnem. Neboť toto se mi zdá nejbezpečnější odpovědi i mně samému i jinému; když bych se držel této myšlenky, myslím, že bych nikdy nepadl, a naopak pokládám za bezpečné odpovědět i sám sobě i komukoli jinému, že krásné věci jsou krásné krásnem. Či nezdá se tak i tobě?

Ano, zdá se.

A tedy velikostí že jsou veliké věci veliké a větší větší a malostí menší věci menší?

Ano.

Tedy ani ty bys nepřisvědčil, kdyby někdo o někom řekl, že je proti druhému větší hlavou,⁹² a ten menší že je právě tímtež menší. Proti tomu bys důrazně prohlašoval, že ty nesoudíš nic jiného, nežli že všechno, cokoli je proti druhému větší, není větší ničím jiným než velikostí, a pro to, pro velikost, že je větší, a co je menší, že ničím jiným není menší než malostí, a pro to, pro malost, že je menší. Obával by ses, myslím, aby proti tobě nevystoupila nějaká námitka, kdybys řekl, že je někdo větší a menší hlavou; mohlo by se ti namítnout, předně, že podle tebe to větší je větší a to menší je menší touž věcí, potom, že ten větší je větší hlavou, malou věcí, a to že je tedy div, být veliký něčím malým; či by ses toho nebál?

A Kebés zasmáv se řekl: Arciže.

Jistě tedy, pravil Sókratés, by ses bál říci, že deset je dvěma více než osm a působením této příčiny nad ono číslo vyniká,

βάλλειν, φοβοῖο ἂν λέγειν, ἀλλὰ μὴ πλήθει καὶ
 διὰ τὸ πλήθος; καὶ τὸ δίπηχου τοῦ πηχυαίου
 ἡμίσει μείζον εἶναι, ἀλλ' οὐ μεγέθει; ὁ αὐτὸς γάρ
 που φόβος. Πάνυ γ', ἔφη. Τί δέ; ἐνὶ ἐνὸς
 προστεθέντος τὴν πρόσθεσιν αἰτίαν εἶναι τοῦ δύο
 C γενέσθαι ἢ διασχισθέντος τὴν σχίσιν οὐκ εὐλα-
 βοῖο ἂν λέγειν; καὶ μέγα ἂν βοῶνς ὅτι οὐκ
 οἶσθα ἄλλως πως ἕκαστον γιννόμενον ἢ μετασχόν
 τῆς ἰδίας οὐσίας ἕκαστου οὐδ' ἂν μετάσχη, καὶ ἐν
 τούτοις οὐκ ἔχεις ἄλλην τινὰ αἰτίαν τοῦ δύο
 γενέσθαι ἀλλ' ἢ τὴν τῆς δυνάδος μετάσχεσιν, καὶ
 δεῖν τούτου μετασχεῖν τὰ μέλλοντα δύο ἔσεσθαι,
 καὶ μονάδος ὃ ἂν μέλλῃ ἐν ἔσεσθαι, τὰς δὲ σχίσεις
 ταύτας καὶ προσθέσεις καὶ τὰς ἄλλας τὰς
 τοιαύτας κομφείας ἐφῆς ἂν χαίρειν, παρὲς ἀπο-
 κρίνασθαι τοῖς σεαυτοῦ σοφωτέροις· σὺ δὲ δεδιώς
 D ἂν, τὸ λεγόμενον, τὴν σεαυτοῦ σκιάν καὶ τὴν
 ἀπειρίαν, ἐχόμενος ἐκείνου τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς
 ὑποθέσεως, οὕτως ἀποκρίναιο ἂν; εἰ δέ τις αὐτῆς
 τῆς ὑποθέσεως ἔφοιτο, χαίρειν ἐφῆς ἂν καὶ οὐκ
 ἀποκρίναιο, ἕως ἂν τὰ ἀπ' ἐκείνης ὀρμηθέντα
 σκέψαιο, εἰ σοι ἀλλήλοις συμφωνεῖ ἢ διαφωνεῖ·
 ἐπειδὴ δὲ ἐκείνης αὐτῆς δέοι σε διδόναι λόγον,
 ὡσαύτως ἂν διδοίης, ἄλλην αὖ ὑπόθεσιν ὑποθέ-
 μενος, ἣτις τῶν ἀνωθεν βελτίστη φαίνοιτο, ἕως
 E ἐπὶ τι ἱκανὸν ἔλθοις; ἅμα δὲ οὐκ ἂν φύροιο ὡσπερ
 οἱ ἀντιλογικοὶ περὶ τε τῆς ἀρχῆς διαλεγόμενος καὶ
 τῶν ἐξ ἐκείνης ὀρμημένων, εἴπερ βούλοιο τι τῶν
 ὄντων εὐρεῖν. ἐκείνοις μὲν γὰρ ἴσως οὐδὲ εἰς περὶ
 τούτου λόγος οὐδὲ φροντίς· ἱκανοὶ γὰρ ὑπὸ σοφίας
 102 αὐτοῖς ἀρέσκων· σὺ δ' εἴπερ εἰ τῶν φιλοσόφων,
 οἶμαι ἂν ὡς ἐγὼ λέγω ποιοῖς. Ἀληθέστατα,
 ἔφη, λέγεις, ὃ τε Σιμμίας ἅμα καὶ ὁ Κέβης.

a a ne že to je množstvím a skrze množství; a dvoulokenní míra že jest polovicí větší než loket, a ne velikostí – to je jistě asi tatáž obava.

Ovšemže.

A jistě by ses měl na pozoru, abys neřekl, že když se k jedné
 c přidá jedna, že příčina vzniku dvou je to přidání, nebo když se
 jedna rozpůlí, to rozpůlení? A hlasitě bys volal, že nevíš, že by
 každá jednotlivá věc vznikala nějak jinak než tím, že nabude
 účasti ve vlastní jsoucnosti každého jednotlivého jsoucná,
 v kterém právě má účast, a tak i v těchto případech že nemůžeš
 uvést žádnou jinou příčinu vzniku dvou nežli nabytí účasti
 v dvojce; té že se musí stát účastny ty věci, které mají být
 dvě, a jednotky to, cokoli má být jedno; ale tohle rozpůlování
 a přidávání a ostatní takovéto chytrosti bys nechal být a po-
 nechal bys takové odpovědi těm, kteří jsou tebe moudřejší. Ty
 d sám obávaje se, jak se říká, svého vlastního stínu a své nezku-
 šenosti, držel by ses té bezpečné opory, která je v onom
 předpokladu, a odpověděl bys takto. Kdyby pak někdo sahal na
 sám předpoklad, nechal bys ho být a neodpověděl bys, dokud
 bys neprozkoumal, zdali ti důsledky z něho vzešlé vespolek
 souhlasí či nesouhlasí; a kdybys měl podati výklad o něm
 samém, podával bys jej zrovna tím způsobem, že bys položil za
 základ zase jiný předpoklad, který by se ti z vyšších předpokla-
 dů jevil nejlepším, až bys přišel k něčemu vyhovujícímu. Při-
 e tom by ses však nepletl jako milovníci sporných řečí, tak abys
 rozmlouval o počátku⁹³ i o těch věcech, které z něho pocházejí,
 jestliže bys chtěl vskutku nalézt některé ze jsoucn. Neboť
 o tom u nich snad není ani řeči a nevěnují tomu žádnou péči;
 pro svou moudrost jsou totiž schopni všechno dohromady
 míchat a při tom přece dovedou být sami sebou spokojeni; ty
 však, ač jsi-li z milovníků moudrosti, myslím, že bys dělal tak,
 jak já pravím.